

ДОКУМЕНТНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Ірина АНТОНЕНКО, Ольга БАРКОВА

Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення

Обґрунтовано необхідність розробки нормативної та методологічної бази каталогізації електронних ресурсів, що пов'язано з підвищенням ролі останніх у системі документних комунікацій суспільства. Досліджено еволюцію терміна «електронні ресурси» та розкрито його суть. Подано типологію електронних ресурсів, викладено особливості їх бібліографічного опису, наведено модель каталогізації електронних ресурсів. Стисло подано історію розвитку форматів MARC і обґрунтовано вибір формату UNIMARC як основи для розробки формату опису електронних ресурсів у вітчизняних традиційних і електронних бібліотеках. Окреслені напрями роботи з розробки методики каталогізації електронних ресурсів.

На сучасному етапі побудови інформаційного суспільства серед тенденцій розвитку бібліотечної галузі виокремлюються ті, які пов'язані з активним використанням електронного середовища та формуванням систем електронних інформаційних ресурсів. Характерною ознакою сьогодення є збільшення виробництва інформації в електронному вигляді. Цьому сприяє розвиток інформаційних технологій, що базуються на засобах комп'ютерної техніки та телекомунікаційного зв'язку.

Значна частина інформації, яка виробляється та існує в електронному вигляді, потрапляє до бібліотек. У потоці надходжень до книгозбірень збільшується відсоток інформаційних продуктів на таких носіях, як компакт-диски. Це бази даних з різноманітною за тематикою та видовим складом інформацією світового репертуару, мультимедійні продукти багатовидового змісту, програмні продукти, з традиційними виданнями надходять програмні та мультимедійні додатки на CD.

Бібліотеки стають виробниками власних електронних інформаційних ресурсів. На базі масивів бібліографічної, реферативної, аналітичної інформації формуються різноманітні бібліотечні інформаційні продукти: електронні каталоги і картотеки, бібліографічні покажчики та реферативні видання, в електронному вигляді створюється наукова і методична література. Здійснюються роботи з оцифрування першоджерел з бібліотечних фондів та формування колекцій електронних документів. У практику бібліотек поряд з видавничою діяльністю входить тиражування на компакт-дисках ок-

ремих інформаційних продуктів та електронних ресурсів. Активізується формування електронних бібліотек, що вимагає певної організації електронної інформації, обліку й технологічного опрацювання електронних документів.

Отже, вагомою складовою документно-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки стають *електронні інформаційні ресурси*, відомості про які мають бути включені до бібліотечних інформаційно-пошукових систем.

За умов активного використання Інтернету як єдиного комунікаційного середовища, інформаційні матеріали в цифрових форматах набувають підвищеного попиту з боку користувачів. Це потребує якісного вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування, яка базуватиметься саме на електронних інформаційних ресурсах бібліотеки.

Набуває нового рівня кооперації та інтеграції міжбібліотечна взаємодія та зв'язок бібліотек з іншими суб'єктами інформаційної сфери. Метою інформаційної співпраці є створення корпоративних бібліотечних систем, організація корпоративної каталогізації першоджерел та систем розподілених ресурсів з онлайн-доступом, зокрема електронних бібліотек.

Отже, інформаційна діяльність бібліотек активно переміщується в нове інформаційно-комунікаційне середовище. За цих обставин електронні ресурси стають об'єктами бібліотечних технологій, а також продуктами бібліотечної інформаційної діяльності. Тому виникає необхідність адаптації до вимог електронного середовища та методично-нормативної бази для бібліотечних технологічних процесів, зокрема розробки правил каталогізації електронних ресурсів. Ці питання потребують вирішен-

Антоненко Ірина Петрівна, канд. іст. наук, завідувачка відділу каталогізації НБУВ,

Баркова Ольга Валентинівна, н. с. НБУВ.

ня низки таких наукових завдань, як термінологічне визначення електронних ресурсів як відносно нового виду об'єктів каталогізації, розробка їх типології, методики складання бібліографічного опису, а також розробка бібліографічних форматів для забезпечення сумісності вітчизняних інформаційних ресурсів на рівні бібліографічних даних.

У роботі представлені результати дослідження з означеного кола питань, яке здійснювалось у ході розробки Національного формату представлення бібліографічних даних (УКРМАРК) і є першим етапом розробки науково-методичного посібника з використання УКРМАРК для електронних ресурсів. Джерельною базою дослідження є нормативні документи в галузі інформаційної та бібліотечної справи та наукові публікації фахівців з документознавчої та інформаційної галузей.

Термінологія

Еволюція термінології щодо електронних інформаційних ресурсів (від «комп'ютерного файлу» до «електронного ресурсу») та самої суті цих понять пов'язана з історією розвитку інформаційних технологій, бібліографічних форматів і розробкою нормативних та регламентуючих документів (стандартів, законодавчих актів тощо).

Щоб зрозуміти еволюцію застосування термінів, які визначають об'єкт каталогізації, слід звернутися до історії розвитку міжнародного стандарту бібліографічного опису ISBD(ER) [31], яка розпочалася з публікації 1977 р. першого видання ISBD (NBM) – ІСБД для не книжкових матеріалів. Однак, під час загального перегляду ряду ISBD у 1981 р. було вирішено розробити спеціальний стандарт для комп'ютерних файлів ISBD(CF). Об'єктом першої редакції стандарту були бази даних та програмні продукти. Вона була опублікована у 1990 р. Той факт, що електронні ресурси є продуктом технічного прогресу та технологій, які динамічно розвиваються та генерують зміни у дуже швидкому темпі, спричинив необхідність адаптації ISBD(CF) до вимог сучасних інформаційних технологій. Серед останніх досягнень у цій сфері слід відзначити такі, як появу інтерактивного мультимедіа, розвиток оптичної технології, доступ до віддалених електронних ресурсів через Інтернет, архівування електронних ресурсів. Постійна комісія Каталогізаційної секції IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) у 1994 р. спільно з Секцією інформаційних технологій (Section on Information Technology) прийняла рішення про створення робочої групи з перегляду стандарту. У 1995 р. проект другого видання стандарту було розповсю-

джено для рецензування серед читачів, бібліотечних асоціацій та національних бібліотек, яке визначило термін «електронні ресурси» таким, що більше відповідає сучасним умовам, ніж термін, який використовувався раніше – «комп'ютерний файл».

У передмові до ISBD(ER), який було опубліковано в 1997 р., електронні ресурси визначаються як такі, що складаються з матеріалів, для використання яких необхідне застосування комп'ютера, у тому числі пристроїв для зчитування (наприклад, CD-ROM), та периферійних пристроїв; можуть використовуватися як в інтерактивному, так і локальному доступі та включають два типи ресурсів: дані (інформація у вигляді цифр, літер, графіки, образів і звуків або їх комбінації) та програми (команди або підпрограми – routines) для виконання певних завдань, включаючи обробку даних); до того ж вони можуть бути комбінованими, тобто включати електронні дані та програми (наприклад, онлайн-сервіси, інтерактивні мультимедіа). Слід підкреслити, що до цього визначення не включаються електронні ресурси, для використання яких не потрібен комп'ютер, наприклад, компакт-диски з аудіо- та відеоінформацією.

Щодо бібліографічного формату UNIMARC, то поля для опису комп'ютерних файлів знайшли своє відображення у 2-му виданні, опублікованому у 1994 р., та мали тимчасовий характер. Ці поля було погоджено з ISBD(CF). Чергова версія 2-го видання UNIMARC, яку було опубліковано в березні 1998 р., містить повторне визначення тимчасових полів, що забезпечує узгодженість зі стандартом ISBD(ER) 1997 р. видання в термінології і описі полів для електронних ресурсів. Таким чином, визначення терміна «електронні ресурси», подане у шостому керівництві з використання UNIMARC для створення бібліографічних записів на електронні ресурси, цілком збігається з визначенням, яке міститься у ISBD(ER). Аналогічним є визначення електронних ресурсів в методичних рекомендаціях «Бібліографічний опис електронних ресурсів», підготовлених у 1998 р. Російською державною бібліотекою (РДБ) (остання редакція 2001 р. [8]).

Наступним кроком у досягненні узгодженості терміна «електронні ресурси» стала робота з перегляду AACR2 (Anglo-American Cataloging Rules), що було одним з завдань, визначених у 1999 р. Об'єднаним Керівним Комітетом з перегляду AACR (Joint Steering Committee for the Revision of AACR) у рамках робіт з гармонізації AACR2 та ISBD(ER). Ця робота була виконана Спеціальною групою Каталогізаційного комітету Американської Бібліотеч-

ної Асоціації (American Library Association's Cataloging Committee: Description & Access). У результаті було суттєво переглянуто 9 главу, назву якої «Комп'ютерні файли» було змінено на «Електронні ресурси». Правила каталогізації стали прийнятнішими до опису сучасних електронних ресурсів, зокрема, Інтернет-ресурсів. До того ж було внесено декілька змін до глосарію AACR2.

Таким чином, на сьогодні у нормативній документації щодо бібліографічного опису вживається термін «електронний ресурс», у спеціальній літературі – ще «електронний документ», «електронне видання» або «електронна публікація». Отже, розглянемо їх визначення.

Електронна форма представлення інформації – це спосіб фіксації інформації, який дозволяє її збереження, обробку, розповсюдження та представлення користувачеві за допомогою засобів обчислювальної техніки [2]. Усі застосування визначення «електронні» («e-») можна узагальнити за такими ознаками, як подання інформації в цифровому вигляді (текст, звук, зображення статичне або те, що рухається у цифрових форматах), необхідність програмних та апаратних засобів для її сприйняття людиною (тобто комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення), необхідність телекомунікаційних засобів для отримання або розповсюдження інформації [29; 34].

Під «документом» згідно з ДСТУ 273–94 «Діловодство і архівна справа. Терміни та визначення» розуміється засіб закріплення різними способами на спеціальному матеріалі інформації про факти, події, явища об'єктивної реальності та розумової діяльності людини [15]. Стандарт «Архітектура службових документів (ODA) та обмінний формат» визначає «документ (document) як структуровану одиницю, призначену для сприйняття людиною інформації, яка може бути одиницею обміну між користувачами і/або системами» [17]. Закон України «Про інформацію» у статті 27 трактує документ як «передбачену законом матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носії» [26].

Електронні документи фіксуються на відносно нових фізичних носіях. Основними засобами збереження та розповсюдження інформації у цифровій формі сьогодні є: по-перше, найпопулярніші в останні роки компакт-диски – цифрові аудіодиски (CD-A), диски для зчитування (CD-ROM), запису (CD-R), перезапису (CD-RW) та магнітооптичні, багатофункціональні цифрові диски (DVD) тощо [23]; по-

друге, засоби віддаленого доступу, такі як комп'ютерні мережі з відповідним програмно-технічним обладнанням для збереження електронної інформації та засобами візуального відображення (браузери, редактори, спеціалізовані програми для перегляду та друкування) (у міжнародних стандартах, наприклад UNIMARC, визначаються як інтерактивні системи або системи оперативного доступу [33]).

ГОСТ 7.83–2001 визначає *електронний документ* як документ на машиночитаному носії, для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки [14]. Поряд з цим Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» надає таке визначення: «електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа...». Далі уточнюється: «Електронний документ може бути створений, переданий, збережений, перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення інформації, яку він містить, електронними засобами (комп'ютерне обладнання і програмне забезпечення) або на папері (у спосіб переведення її у друковану форму за допомогою комп'ютерного обладнання) у формі, придатній для приймання його змісту людиною» [25]. Отже, у процесі каталогізування електронний документ розглядається у комплексі з носієм, на якому він зафіксований, або системою доступу.

Традиційним об'єктом обробки та збереження у бібліотеках є *видання*. Друковане видання – це документ, який пройшов редакційно-видавничу обробку і містить інформацію, призначену для поширення, самостійно оформлений відповідно до вимог стандартів та інших нормативних документів і має вихідні відомості [11]. Електронне видання є електронним записом інформації (твору) на певному фізичному носії, розраховане на використання за допомогою засобів обчислювальної техніки.

Перше офіційне визначення електронного видання було подано в міжнародному стандарті ISO 9707:1991 «Information and documentation – Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications», де електронне видання (electronic publication) розуміється як документ, який публікується у машиночитаній формі та доступний для публіки, включає файли даних та програмне забезпечення (прикладні програми); може бути записаним на папері, магнітному, оптичному та інших медіа, призначених для обробки комп'ютером або периферійними пристроями [32].

Дослідниками у галузі інформаційної діяльності електронне видання трактується як самостійний (тобто може використовуватися незалежно від його виробника, зокрема, й через телекомунікаційні мережі), закінчений (тобто не змінюваний з плином часу та на всіх копіях) продукт, який містить інформацію, представлену в електронній формі, і призначений для довготривалого зберігання, всі копії якого відповідають оригіналу [2].

Відповідно до ГОСТу 7.83–2001 *електронне видання* – це електронний документ (група електронних документів), які пройшли редакційно-видавниче опрацювання, призначені для розповсюдження у незмінному вигляді, які мають вихідні відомості [14]. Це визначення вміщує такі типи електронних видань: текстове (символьне), зображувальне, звукове, програмний продукт та мультимедіа або їх комбінації, тобто відповідає визначенням електронних ресурсів, наданим в ISBD(ER), UNIMARC, AACR2.

Електронний документ може бути виданням або частиною видання (наприклад, стаття з періодичного видання), Інтернет-публікацією (тобто призначеним для мережевого або комбінованого розповсюдження). У загальному випадку під «публікацією» слід розуміти опублікований твір. Згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» під опублікуванням розуміється «випуск твору в обіг» для задоволення «розумних потреб публіки», також надання доступу до твору через електронні системи інформації [24]. За нормативними документами, матеріали, що містяться в електронних ресурсах, включаючи віддалені електронні ресурси, вважаються опублікованими, навіть при відсутності повних вихідних даних [11; 13; 14; 31].

Редакційно-видавнича обробка та наявність вихідних даних – це відмінна ознака електронного видання, яка відрізняє цю категорію електронних ресурсів від будь-яких інших, зокрема більшості Інтернет-публікацій. У цьому трактуванні термін «електронне видання» синонімічний терміну «електронний продукт». До електронних продуктів належать: програмні продукти, бази даних, електронні інформаційні видання (e-видання), мультимедійні продукти [2]. Електронні продукти мають певний тираж, тобто усі копії продукту вважаються оригіналами, або онлайн-доступ до них регламентований певним чином, що забезпечує реалізацію їх комерційної функції. Крім того, ГОСТ 7.83–2001 «Электронные издания: Основные виды и выходные сведения» регламентує для електронного документа наявність вихідних даних, а Закон

України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначає необхідні атрибути електронного документа для визначення його правового статусу [14; 25].

Для повного термінологічного представлення електронних ресурсів, як нового виду об'єктів бібліотечного опрацювання (зокрема, каталогізації), звернемося до поняття «інформаційний ресурс».

Інформаційний ресурс – це сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [27] або сукупність інформаційних продуктів певного призначення, які необхідні для забезпечення інформаційних потреб споживачів у визначеній сфері діяльності [9].

Оскільки у міжнародній нормативній документації щодо каталогізації застосовується термін «електронні ресурси», надалі будемо вживати саме цей термін.

Згідно з ГОСТом 7.82–2001 *електронні ресурси* – це інформаційні ресурси, які керуються комп'ютером, у тому числі ті, які потребують використання периферійного пристрою, підключеного до комп'ютера. Електронними ресурсами є *електронні дані* (інформація у вигляді чисел, букв, символів, зображень, включаючи графічну інформацію, відео-інформацію тощо або їх комбінації), *електронні програми* або об'єднання цих видів в одному ресурсі [13].

Згідно з викладеним вище, термін «електронні ресурси» вміщує такі аспекти поняття, як цифрова форма фіксації інформації, комп'ютерні засоби та програмне забезпечення для відтворення та керування, електронне середовище для розповсюдження (комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного зв'язку).

У процесі каталогізації поряд з описом інформаційного вмісту відповідного опрацювання потребують також: фізичний носій ресурсу, засоби доступу та відображення, умови використання ресурсу, які пов'язані з його правовим статусом та вимогами щодо захисту авторського права.

Типологія

У процесі розробки методичних засад каталогізації електронних ресурсів особливої уваги набуває дослідження їх типології, що є необхідним для виділення груп електронних ресурсів за суттєвими типовими ознаками та визначення технологічних процедур бібліотечного опрацювання різних видів електронних ресурсів [5]. До питань типології слід додати питання визначення статусу документа та розробки методик опису електронного

ресурсу як оригіналу, а також як відтворення будь-яких об'єктів.

Під впливом інформаційних технологій постійно з'являються нові види електронних ресурсів (програмне забезпечення, бази даних, мультимедійні продукти тощо), розширюються межі традиційної системи видань, формуються різні типи електронних документів (мережеві версії друкованих видань, онлайнві газети та часописи, додатки до традиційної преси, колекції посилань, огляди, дайджести, альманахи тощо) [21; 22]. Надамо перелік деяких видів електронних ресурсів, сформований за матеріалами наукових публікацій [2; 4; 5; 22]:

- електронні текстові аналоги друкованих видань, таких як книги, журнали тощо (при цьому передбачається, що текстова інформація, котра міститься в них, подана у формі, яка допускає посимвольну обробку);
- електронні образи друкованих видань, коли елементи останніх (наприклад, сторінки) подаються як цілісні графічні образи, до цього ж виду електронної інформації належать образи рукописних матеріалів – факсиміле;
- бази даних, які відповідають вимогам до електронної інформації, наприклад, бібліографічні, адресні, статистичні, лінгвістичні, до цього ж виду належать і повнотекстові бази даних, якщо вони не відтворюють повною мірою друковані видання;
- нові форми публікацій, що не мають друкованих аналогів, такі як електронні оголошення, матеріали електронних конференцій та інші електронні повідомлення, доступні користувачам через телекомунікаційні мережі;
- електронні публікації аудіо- та відеоінформації;
- мультимедійні продукти;
- програмні продукти;
- мішані програмно-інформаційні продукти, наприклад, геоінформаційні системи;
- електронні ігри.

Особливий інтерес викликають *динамічні електронні документи*, які змінюють інформаційний вміст за певних умов використання (наприклад, відповіді на запити до баз даних) та електронні ресурси, які оперують з даними, що надходять у реальному часі (наприклад, від віддалених датчиків), або такі електронні документи, як законодавчі акти або стандарти, інформаційний вміст яких може змінюватися при офіційному редагуванні. Своєрідність *інтерактивних мультимедіа* – постійне оновлення [6].

Отже, електронні ресурси різноманітні та знаходяться у постійному розвитку. Тому, переліки термінів, які позначають види електронних ресурсів, завжди будуть приблизними, не закінченими [7]. На сьогодні не існує термінологічного стандарту щодо різновидів електронних ресурсів, термінологія наводиться в ISBD(ER) [31] та у міждержавних стандартах ГОСТ 7.82–2001 [13], ГОСТ 7.83–2001 [14], ряд термінів наводиться в форматі бібліографічного опису UNIMARC [33]. Деякі терміни також подані у низці довідників та словників з інформаційних і комп'ютерних технологій, також у наукових публікаціях з відповідної тематики [6; 7; 13; 14]. Але цей матеріал є недостатнім, необхідне продовження досліджень еволюції електронних ресурсів, узагальнення інформації про їх специфічні ознаки для розвитку їх типології.

Бібліографічний опис електронних ресурсів вимагає наведення специфічних відомостей щодо загального визначення матеріалу, визначення виду ресурсу та специфічного позначення матеріалу [6; 7; 8; 13; 31; 33]. Це спонукає звернути увагу на наступні аспекти типології електронних ресурсів:

- ▲ типи ресурсів (за типом вмісту або типом даних);
- ▲ типи носіїв або характер доступу;
- ▲ види ресурсів (відповідають типології видань).

Тип ресурсу визначається *типом вмісту*, тобто типом інформації, яка призначена для сприйняття людиною [16], також *типом даних*, що характеризуються їх певними властивостями та операціями, які виконуються над ними [19], або типами знакової природи інформації (певна форма знаків, якими фіксується та передається інформація у ресурсі) [7].

Основні типи вмісту [13; 33]:

- *електронні дані* – інформація у вигляді текстів, числових даних, зображень (статичних або динамічних), звуків;
- *електронні програми* (програмне забезпечення) – набір операторів або підпрограм, які забезпечують виконання певних завдань, включаючи обробку даних;
- *комбінація цих видів в одному ресурсі* (у тому числі мультимедіа, відеоігри).

До типу даних належать [7; 19; 33]:

- *числові дані* – інформація, подана головним чином числами у вигляді цифр, над якими можна здійснювати математичні операції (статистичні дані, електронні таблиці тощо);
- *текстові (символьні) дані* – інформація надається головним чином у вигляді текстової

інформації (абеткові та числові символи), тобто у формі, яка припускає посимвольну обробку;

➤ *зображення* – інформація, яка надається у формі, яка припускає перегляд, але не допускає посимвольної обробки, включає *графічну інформацію* (нерухомі зображення, такі як рисунки, фотографії, креслення тощо), *відеодані* (рухомі зображення, такі як кіно- та відеоматеріали, анімація тощо);

➤ *звукові дані* – цифрове відтворення звукової інформації.

Електронні програми поділяються на *системні, прикладні та сервісні*; комбіновані ресурси в свою чергу поділяються на *інтерактивні мультимедіа* (системи, що дозволяють одночасне використання різноманітних засобів відображення та передачі інформації) та *онлайн-служби* (системно-орієнтована діяльність, яка підтримує доступ до інформації та її використання в Інтернеті) [7].

Кожна з наведених категорій ресурсів має декілька рівнів поділу, що забезпечує гнучкий підхід до методики каталогізації різних типів ресурсів [7].

За *типом носіїв або режимом доступу* електронні ресурси поділяються на ресурси [31] *локального доступу* – інформація, зафіксована на окремому фізичному носії, який має бути поміщеним користувачем до комп'ютерного пристрою для зчитування, та ресурси *віддаленого доступу* – інформація розміщена на вінчестері чи інших пристроях для запам'ятовування або надана в інформаційних мережах (зокрема, ресурси, що розміщені на Інтернет-серверах).

Міждержавний стандарт «Электронные издания: Основные виды и выходные сведения» [14] за технологією розповсюдження визначає наступні види електронних документів:

- ◆ *локальні електронні видання* – призначені для локального використання, видаються у вигляді певної кількості ідентичних екземплярів (тиражу) на носіях, що переносяться (окремих фізичних носіях);
- ◆ *мережеві електронні документи*, які доступні потенційно необмеженій кількості користувачів через телекомунікаційні мережі;
- ◆ *електронні ресурси (документи або видання) комбінованого розповсюдження*, які можуть використовуватися як локально, так і через мережі.

Отже, електронні ресурси можуть опрацьовуватися двома шляхами залежно від характеру доступу (локальний або віддалений) [33]. Для локальних ресурсів мають бути наведені дані щодо фізичного носія (диска, касети, картриджа). Віддалений доступ передбачає, що об'єкт опису міститься на

жорсткому диску або іншому пристрої в комп'ютерній мережі. У цьому випадку потрібен опис систем доступу (відомості про операційні системи, протоколи зв'язку, програмне забезпечення, сервери тощо).

Додамо, що за характером взаємодії з користувачем вирізняють детерміновані електронні ресурси, параметри, зміст і засіб взаємодії з якими визначені виробником і не можуть змінюватися користувачем; недетерміновані (інтерактивні) ресурси, параметри, зміст і спосіб взаємодії з якими прямо або побічно встановлює користувач відповідно до його мети, інтересів, рівня підготовки тощо на основі інформації та алгоритмів, визначених виробником [14].

Види ресурсів (типи або види видань) – це групи ресурсів, які мають спільні характеристики інформації, що в них міститься [7], зокрема такі ознаки, як цільове призначення, структура багаточастинних документів, періодичність тощо. За цими ознаками типологія електронних документів практично відповідає типологічній структурі традиційних документів [14; 33].

Отже, ГОСТ 7.83–2001 [14] визначає наступні види електронних видань:

- ◆ *за цільовим призначенням* – офіційне, наукове, науково-популярне, виробничо-практичне (зокрема нормативне), навчальне, масово-політичне, довідкове, видання для дозвілля, рекламне, художнє;
- ◆ *за періодичністю* – неперіодичне (виходить одноразово), серіальне (виходить за невстановленою тривалістю), періодичне (виходить через певні інтервали часу), видання, що продовжується (у міру накопичення матеріалу); також *електронне видання, що оновлюється* (кожний наступний випуск містить актуальну інформацію попереднього випуску, але повністю замінює вміст);
- ◆ *за структурою* – однотомне, багатотомне, електронна серія (вміщує сукупність однотипних томів).

Наведена видова ієрархія відповідає визначенню видів електронних ресурсів у ISBD(ER) [31], де надається визначення монографії, серії, підсерії та багаточастинного електронного ресурсу.

Електронний ресурс може бути самостійним (документом, виданням, продуктом) або складовою іншого електронного ресурсу, а також додатком до паперових видань тощо. Тому у процесі каталогізації необхідно визначити його *статус* (від лат. status – положення, стан), тобто положення у системі ресурсів, яке визначається певними ознаками і

встановлює співвідношення з іншими ресурсами.

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» за правовим статусом вирізняє електронні документи-оригінали і електронні документи-копії друкованих документів [25]. Оригіналом вважається самостійний електронний ресурс – тобто кожен екземпляр самостійного електронного видання на окремих фізичних носіях, а також самостійний мережевий (або віддалений) ресурс (наприклад, онлайн-ресурс, Інтернет-публікація тощо). У Законі наводиться поняття паперової копії електронного документа, якою є візуальне представлення на папері, перевірене на відповідність структурі та вмісту його візуального представлення електронними засобами [25]. Аналогічно може бути визначена електронна копія паперового документа. В UNIMARC об'єкти каталогізації даного статусу позначаються як «відтворення» [33].

За наявністю друкованого еквівалента розрізняють самостійне електронне видання, тобто те, яке не має друкованого аналога, та електронний аналог друкованого документа, який в основному відтворює відповідний друкований документ (зберігаючи розташування тексту на сторінці, ілюстрації, посилання, примітки тощо). Електронною версією слід вважати такий аналог друкованого видання, який має рівний з оригіналом правовий статус і який створювався практично одночасно із самостійним друкованим або електронним виданням (на окремому носії) у відповідному форматі з метою надання у мережевому доступі або на окремому носії [14].

Отже, за статусом електронні ресурси слід поділити на:

- оригінали;
- електронні версії традиційних видань;
- електронні аналоги традиційних видань;
- електронні відтворення, зокрема копії друкованих документів, тривимірних об'єктів тощо.

У таблиці наведено основні типологічні ознаки електронних документів за типами і видами ресурсів, видами носіїв та режимами використання. Для порівняння наведені відповідні ознаки друкованих документів та їх співвідношення з електронними ресурсами за правовим статусом (використані матеріали [5]).

Бібліографічний опис і модель каталогізації

Електронні ресурси – це нові й специфічні об'єкти бібліотечного опрацювання, які відрізняються від інших об'єктів каталогізації, перш за все – до-

кументів на паперових носіях, що традиційно опрацьовуються в технологічних підрозділах бібліотек. Нова природа електронних ресурсів породила й нові джерела відомостей для опису. Типи носіїв, режими доступу, системні вимоги, динаміка інформаційного вмісту та специфіка взаємодії з користувачем – це ті нові, особливі характеристики, які зумовлюють специфіку каталогізації електронних ресурсів та формування їх бібліографічного опису [6].

Отже, специфіка складання бібліографічного опису на електронні ресурси полягає головним чином у формуванні елементів, які більше за все відповідають за точність їх ідентифікації. Це, передусім, загальне специфічне визначення матеріалу (у ГОСТі 7.83–2001 у квадратних дужках наводиться визначення [Електронний ресурс]), основні характеристики в області виду, розміру та обсягу ресурсу, дані про фізичний носій, системні вимоги та інші специфічні характеристики [8].

Згідно з ISBD(ER) бібліографічний опис електронних ресурсів підпорядковується загальним правилам стандартного (базового) опису в частині структури, набору областей і елементів, вибору мови та графіки, застосуванні правил орфографії, скороченні слів тощо [8; 31]. За основним принципом ISBD інформація в бібліографічному описі має бути наведена в тому вигляді, в якому вона подана в об'єкті опису [6]. ГОСТ 7.83–2001 регламентує обов'язкове наведення дати видання або створення ресурсу, навіть у випадку, коли точну дату встановити не вдається, вимагається наведення приблизної дати у квадратних дужках (позначення «без року» виключається) [6; 14].

Отже, специфіка опису електронних ресурсів торкається практично усіх областей бібліографічного опису. Особливості каталогізації електронних ресурсів у більшій мірі стосуються області виду та обсягу (розміру) ресурсу, області фізичної характеристики, нового наповнення набули область приміток й область стандартного номера і умов доступу, де наводяться основні відомості про системні вимоги, умови та режими доступу.

Області та елементи бібліографічного опису електронного документа умовно можна поділити на наступні частини: дані щодо інформаційного вмісту, характеристики ресурсу, дані про фізичні характеристики носіїв і вимоги до систем відображення, дані щодо режимів доступу, засобів розповсюдження та характеру взаємодії з користувачем.

Для опису інформаційного вмісту ресурсу використовуються основні поля другого блоку UNIMARC (UKRMARC): 200, 205, 210, 225. Для складання елементів опису специфічних характе-

**Типологічні ознаки електронних документів
(у порівнянні з документами на паперових та мікроносіях)**

Типологічні ознаки	Електронні ресурси		Друковані документи (традиційні ресурси)	
	Типи е-ресурсів			
	віддалені	локальні		
Характер доступу	мережеве використання	локальне використання	локальне використання	
Види носіїв	мережеві (сховища, сервери)	окремі фізичні носії	паперові	мікроносії
Специфіка матеріалу носія	жорсткий диск (вінчестер)	компакт-диски, магнітні стрічки тощо	папір	плівкові матеріали
Характер взаємодії з користувачем	детерміновані, недетерміновані (інтерактивні)		детерміновані	
Тип вмісту (інформації)	текст, зображення, звук, програмний продукт, мультимедіа (цифрові технології)		текст (включаючи опис ресурсу тощо), зображення	текст, зображення
Вид ресурсу (цільове призначення, структура, періодичність)	за документальною типологією (офіційне, наукове, нормативне, довідкове тощо; одностомні, багатостомні, серіальні, ті, що продовжуються, періодичні тощо)			
Динаміка інформаційного вмісту	статичні; також ті, що оновлюються за змістом	вміст та зміст кожного документа зберігається		
Наявність ідентичних екземплярів	унікальні (можливе "дзеркальне" надання)	мають тираж		можуть мати тираж
Правовий статус, наявність еквівалента	унікальні (можливе "дзеркальне" надання)		копія (відтворення), додаток	копія (відтворення)
	мають тираж		оригінал	
	-	додаток		

ристик використовуються поля нульового, першого, третього та восьмого блоків: поле кодованих даних для електронних ресурсів (135); поля області специфіки матеріалу (230) і області фізичної характеристики (215), низка полів приміток, в тому числі примітки до типу електронного ресурсу (336) та до системних вимог (337); поле, в якому фіксуються дані про електронну адресу та доступ (856). Саме 856 поле вміщує всі основні елементи опису віддаленого електронного ресурсу.

Таким чином, базова модель каталогізації електронних ресурсів включає наступні процеси:

I. Опис інформаційного вмісту.

II. Складання даних щодо характеристики ресурсу (тип, розмір, обсяг тощо).

III. Опис фізичного носія або системи доступу, опис технічних вимог до систем відображення.

IV. Опис режимів доступу, умов розповсюдження та використання.

Порядок наведених процесів відповідає послідовності технології бібліотечного опрацювання документів. Розробка технологічних процедур для кожного процесу має здійснюватися з урахуванням сталої технології каталогізації для локальних ресурсів та нових технологічних вимог щодо опрацювання віддалених ресурсів [5]. Зважаючи на

специфіку кожного виду електронних ресурсів, необхідна розробка спеціальних методик каталогізації.

Форматне забезпечення

За основу розробки формату для каталогізації електронних ресурсів обрано міжнародний комунікативний формат UNIMARC. Історія цього формату починається з пілотного проекту, відомого як MARC I, метою якого було дослідження можливостей отримання каталогізаційних даних у машиночитаній формі. Результатом проекту став перший варіант формату MARC, розроблений Бібліотекою конгресу США у 1965–1966 рр. Аналогічну роботу здійснено у Сполученому Королівстві, де Рада з Британської національної бібліографії (British National Bibliography, BNB) розробила проект, в якому було постановлено завдання використання машиночитаних даних у ході підготовки та випуску друкованого видання BNB MARC. Ці паралельні дослідження були початком англо-американського співробітництва зі створення проекту MARC II у 1968 р. MARC II повинен був підтвердити законність використання формату MARC як комунікативного формату. В MARC II було закладено певні принципи, які залишаються незмінними протягом багатьох років.

Термін MARC походить від назви системи Machine – Readable Catalogue or Cataloguing (машиночитаний каталог або каталогізація). Але ця назва не зовсім точна, оскільки MARC не є ні методом каталогізації, ні будь-яким видом каталогу. Фактично MARC – це короткий та зручний термін для позначення процесу маркування будь-якої частини каталогізаційного запису таким чином, щоб цей запис можна було обробити за допомогою комп'ютера. У загальному випадку MARC повинен забезпечити:

- можливість його використання для усіх видів документних ресурсів;
- достатню гнучкість для вирішення різноманітних завдань додатково до каталогізації;
- зручність використання у різних автоматизованих системах.

Незважаючи на співпрацю країн у цій галузі з'явилося декілька версій формату MARC, таких як UKMARC, INTERMARC, USMARC, RUSMARC, розходження у яких викликані відмінністю національних правил і практик каталогізації. З початку 70-х років минулого сторіччя родина MARC збільшилася на 20 форматів. Для подолання несумісності форматів було вирішено розробити міжнародний формат MARC (UNIMARC), який дозволив би кон-

вертувати дані з будь-якого формату MARC у будь-який інший національний формат MARC, замість спеціальних програм конвертування для кожної пари форматів. Тому у 1997 р. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) видало UNIMARC: Universal MARC Format. У публікації зазначалось, що основною метою формату UNIMARC є сприяння міжнародному обміну даними у машиночитаній формі між національними бібліографічними службами. У 1980 р. вийшло друге видання UNIMARC, а в 1983 р. – UNIMARC Handbook. Основну увагу в цих публікаціях було сконцентровано на каталогізації монографій та серіальних видань, а також на використанні результатів міжнародних розробок зі стандартизації бібліографічної інформації, які представлені в Міжнародному стандарті бібліографічного опису (International Standard Bibliographic Description – ISBD).

У середині 80-х років минулого сторіччя виникла необхідність поширити UNIMARC для застосування його не тільки при опрацюванні монографій і серіальних видань, але й інших видів документів. Так у 1987 р. було видано новий опис формату – UNIMARC Manual (Керівництво з використання UNIMARC). На сьогодні деякі бібліографічні служби вже прийняли UNIMARC як локальний формат. Тому у визначенні мети формату було наголошено, що UNIMARC можна використовувати також як модель для розробки нових машиночитаних бібліографічних форматів.

Отже, UNIMARC є логічним продовженням історії традиційного бібліографічного опису, в якому зведено досвід багатьох поколінь каталогізаторів. Підґрунтя для його застосування складають наступні фактори: Формат UNIMARC

- 1) є результатом світового досвіду так званої машиночитаної каталогізації документів;
- 2) створюється з урахуванням національних особливостей і з метою забезпечення міжнародного обміну бібліографічними даними в машиночитаному вигляді;
- 3) є найсучаснішим та найструктурованішим бібліографічним форматом обміну, який є базовим для розробки форматів національних;
- 4) легко адаптується до будь-якого внутрішнього формату автоматизованої бібліотечної системи;
- 5) підтримується постійними комітетами IFLA та спеціальною програмою UBCIM IFLA, яка відслідковує питання використання та розвитку цього формату та забезпечує методично-консультативну допомогу організаціям, які використовують цей формат;
- 6) прийнятий як основний внутрішній формат

у багатьох світових бібліотеках та інформаційних центрах.

Отже, UNIMARC – це потужна інформаційна мова, яка відображає різноманіття бібліографічного опису [20] і є стандартом представлення бібліографічного запису в машиночитаному вигляді, що регламентує форму подання інформації, і тому UNIMARC обраний як основа для розробки формату для каталогізації електронних ресурсів. Остання редакція UNIMARC (1994 р.) включає набір полів для опису специфічних характеристик, що є гідною основою для каталогізації електронних ресурсів.

Незважаючи на те, що формат MARC був розроблений для задоволення потреб бібліотек, його концепція знайшла широке застосування в різних галузях інформаційної діяльності тому, що забезпечує зручний засіб збереження бібліографічних даних та обмін ними. В середині бібліографічного простору в таких суміжних галузях, як видавнича, бібліотечна та галузь інформаційних мереж, почали співіснувати три різні, чимось схожі, чимось суперечливі, формати: UNIMARC – орієнтований на каталогізацію бібліотечних ресурсів, ONIX – для складання бібліографічного опису на видавничу продукцію, та метадані – набори елементів бібліографічного опису для Інтернет-ресурсів.

Варто зазначити, що формати класу MARC базуються на національних правилах складання бібліографічного опису і ISBD. Вони мають великий ступінь деталізації і достатньо складні для широкого кола застосування, зокрема, для створення бібліографічних даних у видавничому процесі, а також для ідентифікації Інтернет-ресурсів [30]. Так виникла потреба у створенні адаптованих рекомендацій для опису мережевих ресурсів. Це зумовило розробку формату Dublin Core Metadata. Це набір елементів метаданих для опису семантики поданих у веб-документах, який ще називають Дублінським ядром (Dublin Core, DC). Первісна версія цього формату, яка складалася з 13 елементів, була прийнята в 1995 р. у м. Дубліні (США) на симпозиумі, організованому Online Computer Library Center (OCLC) та National Center for Supercomputing Applications (NCSA). Метою розробки DC було створення простого набору елементів метаданих, який не вимагає професійної підготовки і розрахований на тих, хто розповсюджує електронні матеріали з описом власних результатів [3; 30]. Згодом світовою спільнотою були розроблені рекомендації з набору полів і методами опису електронних ресурсів. На сьогодні у набір DC включено 15 полів, що дозволяють описувати основні характеристи-

ки інформаційного ресурсу, для більш складного опису передбачено й підполя. Дані, відображені у форматі Dublin Core та інших подібних форматах, є, по суті, основою формування масивів метаданих про численні ресурси, які існують у середовищі Інтернет [30].

Формат ONIX – це міжнародний стандарт інформаційного обміну у книжковій торгівлі, створений Американською асоціацією книговидавців. ONIX значно відрізняється від MARC форматів наявністю поруч з бібліографічними даними, які дозволяють ідентифікувати документ та розкривають його зміст, дані, що розглядають документ як товар, котрий можна продати. Структура цього формату значно простіша, ніж у родини MARC форматів [30].

Зазначені формати UNIMARC, ONIX, Dublin Core та подібні існують і розвиваються паралельно та одночасно [1]. Вони не є альтернативними, але є специфічними для вирішення завдань бібліографічного опису в різних інформаційних галузях. Сумісність цих форматів і використання стандартних конверторів дозволить використовувати дані щодо бібліографічного опису різноманітних ресурсів у послідовних інформаційних технологіях «видавництво–бібліотека–інформаційні мережі».

Висновки

1. Необхідність створення правил каталогізації електронних ресурсів, бібліотечне опрацювання яких сприятиме якісному удосконаленню інформаційно-бібліотечних сервісів, зумовлена збільшенням виробництва інформації в електронному вигляді та швидким розвитком інформаційних технологій, зокрема в бібліотеках.

2. Загальними пріоритетами каталогізаційної стратегії України у галузі інформаційно-бібліотечної діяльності мають стати розробка єдиного нормативного та інформаційного забезпечення процесів опрацювання електронних ресурсів у бібліотеках, архівах, музеях тощо, узгодженість їх представлення в інформаційних системах з міжнародними нормами та досягнення їх відповідності рівню розвитку сучасних інформаційних технологій.

3. Основною метою розробки правил каталогізації електронних ресурсів є їх стандартизація на основі уніфікації методики бібліографічного опису матеріалів такого класу. Такий підхід забезпечує можливість створення системи корпоративної каталогізації електронних ресурсів на території України.

4. Для забезпечення сумісності вітчизняної системи корпоративної каталогізації електронних

ресурсів, яка має бути створена, з аналогічними міжнародними системами обов'язковою умовою вважається узгодженість вимог до бібліографічного запису на електронні ресурси з міжнародними стандартами, такими як ISBD(ER) – Міжнародний стандарт бібліографічного опису для електронних ресурсів, міжнародний комунікативний формат UNIMARC, ISO 2709, міждержавний стандарт ГОСТ 7.82–2001 «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления». Тому базовим стандартом представлення бібліографічного запису для електронних ресурсів обрано міжнародний комунікативний формат UNIMARC.

5. Розробка правил каталогізації електронних ресурсів передбачає визначення вимог до їх ідентифікації, переліку елементів опису, специфіки системи пунктуації тощо, а також для організації інформаційного пошуку та обміну даними. Подальший розвиток каталогізації електронних ресурсів пов'язаний з розробкою моделей опрацювання їх різних типів і видів, створенням авторитетних файлів для ідентифікації цих нових об'єктів каталогізації та впровадженням технології каталогізації електронних ресурсів у єдину технологію опрацювання вхідного документного потоку.

Література

1. Антопольский А. Б. Системы метаданных в электронных библиотеках // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Мат. 8-ой Междунар. конф. «Крым-2001»: Судак, 9–17 июня 2001 г. – М.: Изд-во ГПНТБ России, 2001. – Т. 1. – С. 287–298.
2. Антопольский А. Б., Вигурский К. В. Электронные издания: проблемы и решения // Информационные ресурсы. – 1998. – № 1. – С. 19–23.
3. Армс В. Электронные библиотеки: (Пер. с англ). – М.: ПИК ВИНТИ, 2001. – 274 с.
4. Баркова О. В. Питання організації фонду онлайн-нових документів електронної бібліотеки // Реєстрація, зберігання і обробка даних. – 2002. – Т. 4, № 2. – С. 85–95.
5. Баркова О. В. Путь онлайн-документа в библиотечном технологическом процессе // Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития. – К.: НБУВ, 2003. – Вып. 2. – С. 209–216.
6. Бахтурина Т. А. Проблемы стандартизации библиографического описания электронных ресурсов // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 7. – С. 16–21.
7. Бахтурина Т. А. Термины, связанные с типологией электронных ресурсов // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 5. – С. 60–66.
8. Библиографическое описание электронных ресурсов: метод. рекомендации [Электрон. ресурс.] – М.: РГБ, 2001. – Способ доступа: URL: <http://www.rsl.ru/pub/erdes.htm>. – Загол. с экрана.
9. Брыжко В. М., Цимбалюк В. С., Орехов А. А., Гальченко О. Н. Е-будущее и информационное право / Под ред. Р. А. Калюжного, М. Я. Швеца. – К.: Интеграл, 2002. – 264 с.
10. ГОСТ 7.1–84. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления. – М.: Изд-во стандартов, 1984. – 77 с.
11. ГОСТ 7.60–90. Издания. Основные виды. Термины и определения // Стандарты по библиотечному делу: Сборник. – СПб.: Профессия, 2000. – С. 270–307.
12. ГОСТ 7.7–1996. Описание баз данных и машиночитаемых информационных массивов. Состав и обозначение характеристик. Межгосударственный стандарт // Стандарты по библиотечному делу: Сборник / Сост. Т. В. Захарчук, Л. И. Петрова, Т. А. Завадовская, О. Н. Зусьман. – СПб.: Профессия, 2000. – 512 с.
13. ГОСТ 7.82–2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления: Межгосударственный стандарт. – Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2001. – 23 с.
14. ГОСТ 7.83–2001. Электронные издания: Основные виды и выходные сведения: Межгосударственный стандарт. – Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002. – 13 с.
15. ДСТУ 2732–94. Діловодство і архівна справа. Терміни та визначення / Держстандарт України. – К., 1994. – 33 с.
16. ДСТУ 3578–97. Формат для обміну бібліографічними даними на магнітних носіях. – К.: Держстандарт України, 1997. – 20 с.
17. ДСТУ 3719–1–98. Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ОДА) та обмінний формат. Ч. 1: Вступ і загальні принципи. – К.: Держстандарт України, 1999. – V, 31 с.
18. ДСТУ 3719–2–98. Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ОДА) та обмінний формат. Ч. 2: Структура документа. – К.: Держстандарт України, 1999. – 187 с.
19. ДСТУ 3901–99. Інформаційні технології. Мови програмування, їх середовище і системний інтерфейс. Незалежні від мов типи даних. – К.: Держстандарт України, 2000. – 106 с.
20. Захаров В. П., Масевич А. Ц. Актуальные проблемы лингвистического обеспечения автоматизированных систем крупных библиотек России / В. П. Захаров, А. Ц. Масевич // Информационное обеспечение науки: Новые технологии. – М.: БЕН, 1997. – С. 143–150.
21. Корнієнко В. Проблеми розвитку стандартизації бібліотечної та видавничої справи в Україні (аналітичний огляд) // Бібл. вісн. – 2000. – № 3. – С. 6–11.
22. Мамедова Н. О. Типология электронных периодических изданий [Электрон. ресурс] / Н. О. Мамедова / Моск. гос. ун-т культуры и искусств // Библиотечное дело – 2001: российские библиотеки в мировом инфор-

мационном и интеллектуальном пространстве: Материалы 6-й Междунар. науч. конф., Москва, 26–27 апреля 2001 г. – Режим доступа: URL: http://www.nbu.gov.ua/articles/msuk/2001/8s/s8_p8.html. – Загол. с экрана.

23. Петров В. В., Крючин А. А., Шанойло С. М., Крючина Л. И. Компакт-диски – универсальное средство хранения и распространения электронных изданий // Электронные информационные ресурсы: проблемы формирования, хранения, обработки, распространения, защиты и использования – 2001: II Междунар. науч.-техн. конф., Киев, 28–29 ноября 2001 г. – К., 2002. – С. 7–8.

24. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – С. 64.

25. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851–IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – 2 липня. – № 119. – С. 1–6.

26. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650.

27. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – С. 181.

28. Руководство по UNIMARC: Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC / Пер. с англ. авт. коллектива под руковод-

ством А. И. Земскова, Я. Л. Шрайберга. – М., 1992. – 320 с.

29. Сукиасян Э. Р. Дискуссионный клуб «Термин» // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 6. – С. 113–119.

30. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий: Ежегодный пленарный доклад международной конференции «Крым-2001». – М.: Изд-во ГПНТБ России, 2002. – 44 с.

31. ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources: Rev. for the ISBD(CF). – Frankfurt at Main, 1997. – 109 p.

32. ISO 9707:1991 Information and documentation – Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications [Electronic resource] / TC 46/SC 8/WG 2. – 1991. – 13 p. – Way of access: URL: <http://www.iso.ch/iso/en/CatalogueDetailPage.CatalogueDetail?CSNUMBER=17564&ICS1=1>. – Title from the screen.

33. UNIMARC Manual: Bibliographic Format 1994 [Electronic resource] / International Federation of Library Associations and Institutions. – Latest Revision: 6 April 2000. – Way of access: URL: <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>. – Title from the screen.

34. Watstein S. B., Calarco P. V., Ghaphery F. S. Digital library: keywords // Reference Services Review. – 1999. – V. 27, N 4. – P. 344–352.

Олена ВОСКОБОЙНИКОВА-ГУЗЄВА

Сучасні засоби професійних інформаційних комунікацій

У статті представлено результати моніторингу Інтернет-ресурсів – джерел новітньої фахової інформації для спеціалістів бібліотечно-інформаційної галузі, зокрема ресурсів сайтів провідних наукових бібліотек, бібліотечних асоціацій, інформаційних бібліотечних порталів тощо. Розглянуто різні типи електронних інформаційних ресурсів, що є складовими професійних інформаційних комунікацій.

Інформатизація бібліотечної сфери, соціально-економічні трансформації суспільного життя й освітньої галузі актуалізують питання збереження вже досвідченого і формування нового покоління бібліотечних спеціалістів. У цьому контексті стає на часі визначення стратегічних напрямів формування корпоративної культури та професіоналізації бібліотекарів [2; 8], інформаційного аналізу професійного простору та фахової ідентифікації особистості, використання засобів інтерактивного навчання тощо [10; 12; 15; 17]. Отже, посилюється значення професійних інформаційних комунікацій.

Воскобойнікова-Гузєва Олена Вікторівна, канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ.

Система професійних інформаційних комунікацій, на нашу думку, включає класичні наукові комунікації (формальні та неформальні), фахові Інтернет-ресурси, Інтранет-технології, призначені для професійного інформаційного обміну, підвищення кваліфікації та самоосвіти, і з огляду на сучасний стан розвитку галузі потребує фахового бібліотекознавчого вивчення.

Останнім часом система традиційних наукових комунікацій розширюється за рахунок появи нових спеціалізованих видань, співробітництва фахівців у рамках досліджень по грантам і міжвідомчим проектам, активно розвиваються такі форми наукової взаємодії, як фокус-семінари, симпозиуми, стажування, фахове листування, міжособистісний обмін